

Ліліана СІЩУК

ORCID: 0000-0002-9722-4347

ДОГОВІР ЯК РЕГУЛЯТОР КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН

УДК 347.4

Постановка проблеми. З моменту набуття Україною незалежності перед нею постала необхідність побудови правової держави і громадянського суспільства, що зумовило формування принципу верховенства права і втілення його у нормах закону. Однією з гарантій існування такої засади у межах правової держави є наявність стабільної ринкової економіки, що розвивається та функціонує на засадах підприємництва. Основним елементом, що розкриває можливості підприємницької діяльності, є договір. Договір, як універсальна форма врегулювання суспільних відносин, незважаючи на регулятивний вплив норм права, призводить політичне, суспільне та економічне середовище у стан рівних домовленостей про виникнення, існування чи зміну певного явища, що впливає на правову та суспільну дійсність.

Як зазначав В. В. Луць, конструкція договору проникає у всі сфери економічного та духовного життя суспільства. У нинішніх умовах особливо зростає роль договору як універсальної і найдоцільнішої правової форми опосередкування ринкових відносин [3, с. 289]. Вчений також влучно підкреслив те, що підвищення ролі договору в житті суспільства обумовлено й зовнішніми факторами, головним чином процесами правової та економічної інтеграції, що відбуваються в Західній Європі [3, с. 290].

У правовій системі України договір є найбільш важливим інститутом приватного, а саме цивільного права, що впливає на регулювання суспільних відносин на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності сторін договору. При цьому договір є основою для ведення підприємницької діяльності, що здійснюється з метою отримання прибутку. Основними учасниками ринкових відносин, що мають метою отримання прибутку, є держава, фізичні особи – підприємці та підприємницькі юридичні особи приватного права.

Підприємницькі юридичні особи займають вагомe місце у формуванні приватного сектора економіки України та є основним чинником економічної стабільності держави. Тому цим самостійним суб'єктам права та їх учасникам у теорії і на практиці приділена значна увага, що зумовлено дослідженням сутності корпоративних відносин та корпоративних прав. У зв'язку з цим договір відіграє також важливу роль у межах корпоративних відносин, що вказує на доцільність розгляду даного питання крізь призму аналізу загальних принципів, на яких сформовано базові уявлення про договір, як регулятора приватних відносин загалом, так і корпоративних відносин зокрема.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Правове дослідження договору, як регулятора корпоративних відносин, здійснено на основі аналізу наукових поглядів, думок та ідей, висловлених у працях і публікаціях відомого українського вченого – цивіліста академіка Володимира Васильовича Луця.

Метою статті є розкрити регулятивну функцію договору, як правового акта індивідуального характеру, що є однією з підстав виникнення зобов'язань у корпоративних відносинах.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи теоретичні дослідження, концепція цивільно-правової природи корпоративних відносин, що ґрунтується на засадах юридичної рівності, вільного волевиявлення та майнової самостійності учасників цих відносин, підтримується значною кількістю українських вчених та отримала практичне втілення шляхом закріплення поняття корпоративних відносин і корпоративних прав у Цивільному кодексі України (надалі – ЦК України).

Згідно ч. 6 ст. 961 ЦК України корпоративними відносинами є відносини між учасниками (засновниками, акціонерами, пайовиками) юридичних осіб, у тому числі які виникають між ними до державної реєстрації юридичної особи, а також відносини між юридичною особою та її учасниками (засновниками, акціонерами, пайовиками) щодо виникнення, здійснення, зміни і припинення корпоративних прав [7]. З нормативних положень випливає, що корпоративними є відносини, що виникають між засновниками до моменту створення юридичної особи, та відно-

сини, що виникають між учасниками і юридичною особою після її створення.

Варто зауважити, що більшість вчених схиляються до позиції, що корпоративними відносинами є тільки відносини, що виникають між учасниками та юридичною особою після створення останньої, як самостійного суб'єкта права, що обумовлено належними і переконливими науковими аргументами. Такий підхід сприймається, оскільки підтверджений численною практикою застосування і судовою практикою. Разом із тим, звісно, існує протилежна наукова позиція, що корпоративні відносини частково виникають й до моменту державної реєстрації юридичної особи, що знайшло своє відображення на законодавчому рівні у 2023 році. Втім, на нашу думку, такий підхід є хибним та потребує подальшого корегування шляхом внесення змін до ЦК України. Адже особа стає учасником та може реалізовувати свої корпоративні права тільки після створення юридичної особи, а корпоративні відносини виникають, змінюються і припиняються виключно щодо корпоративних прав, що теж підтверджено ч. 6 ст. 96-1 ЦК України.

Тим не менш, як зазначає В. В. Луць, у регулюванні відносин засновників та учасників господарських товариств, зокрема на стадії їх створення, а для деяких з них – і в процесі їх діяльності (повні та командитні товариства) важлива роль відводиться і цивільно-правовим договорам [5, с. 8]. Окрім того, враховуючи шлях адаптації корпоративного законодавства України до права Європейського Союзу, формування єдиного європейського економічного простору неможливе без розробки правових форм та інститутів, адекватних характеру і природі відносин, що при цьому складаються, серед яких, враховуючи панування в європейській свідомості ліберальних цінностей, ключову роль повинен відігравати саме договір [3, с. 290].

Якщо проаналізувати корпоративне законодавство попереднього десятиліття – до моменту закріплення у спеціальних законах про АТ і ТОВ поняття «корпоративний договір», то одним із важливих завдань наукових досліджень у контексті визначення правової сутності договору, як регулятора в межах корпоратив-

них відносин, було з'ясування юридичної природи засновницького (установчого) договору. Цей договір був одним із небагатьох правових інструментів, що застосовувався з урахуванням цивілістичних засад договірної права. У літературі питання щодо юридичної природи засновницького (установчого) договору носило спірний характер: в одних випадках він розглядався як різновид договору про спільну діяльність, в інших — проводилося відмежування засновницького договору від договору про спільну діяльність.

Відповідно, саме у наукових працях В. В. Луця можливо було віднайти логічну відповідь на вказане питання, що відповідала б правовій дійсності. На думку вченого, засновницький договір, визначаючи порядок здійснення засновниками діяльності щодо створення товариства як юридичної особи, містить умови організаційного характеру. Але в ньому встановлюються також умови щодо передання засновниками майна товариству, зокрема, розмір, склад і строки внесення вкладів у статутний чи складений капітал товариства, тобто обов'язки майнового характеру [5, с. 6]. Якщо за договором простого товариства сторони (учасники) беруть на себе зобов'язання об'єднати свої вклади і спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети без створення юридичної особи (ч. 2 ст. 1130, ст. 1132 ЦК), то метою засновницького договору є заснування юридичної особи у певній організаційно-правовій формі (ч. 2 ст. 88 ЦК, ч. 5 ст. 82 ГК). Аналіз мети і змісту засновницьких договорів дозволив В. В. Луцю розглядати їх як окремі види (різновиди) договору про спільну діяльність [5, с. 8].

Звісно, що вчений визначав специфіку засновницького договору, як різновиду договору про спільну діяльність, до моменту створення господарського товариства. Адже раніше на законодавчому рівні передбачалося, що в акціонерних товариствах і товариствах з обмеженою та додатковою відповідальністю засновницький договір припиняв свою дію з моменту створення товариства, оскільки єдиним локальним актом, що має установчий характер, був статут. Такий підхід існує й до нині. Однак у повних і командитних товариствах засновницький договір, як різновид

договору про спільну діяльність, змінював свій правовий стан на установчий документ, що має іншу правову природу, аніж цивільно-правовий договір, що теж залишилося незмінним у сучасному законодавстві. Таким чином, конструкція цивільно-правового договору після реєстрації підприємницької юридичної особи, що впливала б прямо або опосередковано на регулювання корпоративних відносин, була відсутня або видозмінювалася у іншу правову форму.

З плином часу договір, що вплетений у корпоративні відносини з моменту створення юридичної особи, отримав назву корпоративного договору, що нині можна віднайти у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2] і у новому Законі України «Про акціонерні товариства» [1]. У рамках рекодифікації також висловлена ідея про доцільність закріплення поняття корпоративного договору в загальних положеннях про юридичні особи, що містяться у ЦК України з метою поширення дії вказаного нормативного акта на ширше коло юридичних осіб. У зв'язку з цим постало актуальне питання про вплив цивілістичних засад на правову сутність корпоративного договору, як основного регулятора, в межах корпоративного правовідношення.

Володимир Луць зазначав, що як юридичному факту і як виду правочину, договору властиві такі ознаки: 1) у ньому виявляється воля не однієї особи (сторони), а двох чи кількох, причому волевиявлення учасників за своїм змістом повинно відповідати одне одному; 2) договір – це така спільна дія осіб, яка спрямована на досягнення певних цивільно-правових наслідків: набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [4, с. 282]. Відповідно, регулятивний потенціал договору може бути реалізований за умови (чинності) дійсності договору, тобто відповідності його вимогам чинного законодавства [4, с. 287].

Як відомо, загальні вимоги чинності правочину визначені у ст. 203 ЦК України. Зокрема, у ч. 1 цієї статті зазначено, що зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам [7]. Відповідно, корпоративний дого-

вір, як підвид правочину, має відповідати зазначеним вимогам з урахуванням ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» [1] та ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2]. Втім у статтях вказаних законів доречно було б передбачити положення, що окрім закону, корпоративний договір не повинен суперечити статуту, як єдиному установчому документу товариства, що регулює корпоративні відносини в конкретних підприємницьких юридичних особах на локальному рівні. Щодо ч. ч. 2 – 6 ст. 203 ЦК України, то зазначені норми безперечно мають враховуватися при аналізі питання про умови дійсності корпоративного договору, як правочину, що вчиняється між учасниками товариства з відповідним обсягом цивільної дієздатності, за вільним волевиявленням, що відповідає їх внутрішній волі, та спрямовується на правові наслідки у вигляді окреслення способів реалізації корпоративних прав.

Водночас у ч. 4 ст. 203 ЦК України закріплено положення про форму правочину, а саме, що правочин має вчинятися у формі, встановленій законом [7]. Відповідно, у ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2] і у ч. 1 ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» [1] зазначено, що корпоративний договір має вчинятися у письмовій формі. Недодержання цієї норми зумовлює нікчемність корпоративного договору, що прямо передбачено спеціальними законами.

За загальним правилом, правочин вважається правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним. Нікчемним є правочин за умови визнання його недійсним законом, а оспорюваним вважається правочин, якщо одна із сторін чи інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом, хоча законом прямо не встановлена недійсність правочину. При цьому недодержання сторонами письмової форми правочину, яка встановлена законом, не має наслідком його недійсність крім випадків, встановлених законом (ст. 215, ст. 218 ЦК України).

Порівняльний аналіз загальних положень про правочини та спеціальних положень про корпоративний договір з урахуванням правила про застосування загальної норми права тільки за відсут-

ності спеціальної норми права зумовлює логічний висновок про те, що корпоративний договір слід вважати нікчемним правочинном за умови недодержання письмової форми договору, що прямо передбачено спеціальними законами.

Окрім того, додатковими умовами дійсності корпоративного договору є визначені законом умови про те, що такий договір може бути оплатним або безоплатним, а додатковими сторонами договору, поруч з учасниками (акціонерами) товариства, можуть бути саме товариство та треті особи. При цьому недодержання вказаних вимог теж зумовлює правовим наслідком нікчемність корпоративного договору. Однак у даному випадку складно говорити про нікчемність корпоративного договору, оскільки більш конкретне регулювання умов укладення цього договору на оплатних чи безоплатних засадах відсутнє у нормах спеціальних законів. Аналогічно, має місце ситуація й щодо додаткових сторін корпоративного договору. Не відомо, у яких випадках корпоративний договір може бути укладено тільки між учасниками товариства, а коли такий договір дозволяється укладати з товариством чи третіми особами, як додатковими сторонами договору.

Тобто і у першому, і у другому випадку корпоративний договір укладається на умовах, щодо яких виникла домовленість між сторонами договору і щодо яких немає прямої заборони закону. Тому складно уявити на практиці, у яких випадках корпоративний договір буде нікчемним за умови недотримання вимог про оплатність чи безоплатність, чи про додаткових сторін договору. Швидше тут може йти мова про оспорюваність зазначених положень корпоративного договору. Проте й у разі звернення особи до суду з відповідними позовними вимогами за результатами розгляду справи мають бути виявлені та встановлені певні обмеження чи заборони, що випливають з додаткових умов закону, статуту товариства чи зі змісту договору або з суті відносин, що склалися між учасниками товариства та / або іншими (додатковими) сторонами договору.

Більше того, як показує практика застосування, корпоративний договір у більшості випадків носить змішаний характер, що зумовлено поєднанням елементів різних договорів в умовах кор-

поративного договору. Наприклад, досить часто укладається змішаний договір, що поєднує елементи корпоративного договору та договору купівлі-продажу, або договору дарування, або договору застави тощо. Як відомо, такий підхід не суперечить актам цивільного законодавства, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 628 ЦК України сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору [7].

Втім, якщо раніше при укладенні корпоративного договору та його подальшому оспоруванні сторонами у суді встановлювався факт наявності змішаного договору, наприклад, корпоративного договору та договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі, то розмежування і визначення в оспоруваному договорі елементів декількох договорів відбувалося на підставі аналізу таких складових договору, як предмета, сторін, оплатності (безоплатності), форми договору та інших умов. При цьому складність визначення елементів конкретного договору тільки за предметом полягала у тому, що, для прикладу, і корпоративний договір, і договір купівлі-продажу корпоративних прав могли передбачати умови, на яких учасник має право або зобов'язаний купити або продати частку у статутному капіталі (її частину) з вказівкою про передання частки у статутному капіталі новому власникові у визначені строки у майбутньому. Тому судом додатково бралися до уваги умови про сторін, оплатність / безоплатність та форму договору. Нині такий аналіз елементів корпоративного договору з метою виявлення частин різних договорів у змішаному договорі буде здійснюватися складніше, оскільки специфіка корпоративного договору, як регулятора корпоративних відносин, носить зараз більш розмитий характер і не сприяє його ідентифікації у змішаних договорах, зокрема, що стосуються відчуження корпоративних прав іншим учасникам, товариству або третім особам.

У сучасних умовах правової реальності практикуючи корпоративні юристи схиляються до врегулювання в межах корпора-

тивних відносин за допомогою конструкції корпоративного договору й питання щодо стартапів бізнесу, особливо у сфері ІТ. Адже більшість учасників таких компаній є іноземними інвесторами, які потребують фіксації індивідуальних домовленостей саме в змісті корпоративного договору, а не установчого документа. Засновники вважають доречним прописати всі важливі положення, що стосуються діяльності товариства, ще до моменту реєстрації бізнесу та створення юридичної особи. У такому разі договір може містити умови, що мають виконуватися до моменту створення товариства та під час його функціонування, тобто після створення юридичної особи.

Йде мова про те, що спочатку засновники ведуть переговори і фіксують свої домовленості в межах засновницького договору, що передбачений законодавством, а вже потім умови щодо реалізації корпоративних прав плавно перетікають у правову форму корпоративного договору. У таких правових ситуаціях, особливо з іноземним елементом, корпоративні юристи укладають один договір, у якому зібрано елементи засновницького та корпоративного договорів із вказівкою на умови про організацію створення, майнові внески та подальшу реалізацію корпоративних прав учасниками підприємницького товариства після його створення. Можлива й інша ситуація, за якої сторони у засновницькому договорі мають право визначити зобов'язання укласти корпоративний договір негайно після реєстрації юридичної особи.

При цьому запити на врегулювання відносин у корпоративному договорі стосуються питань корпоративного управління у частині домовленостей про реалізацію корпоративного права на участь в управлінні та права на інформацію про діяльність товариства, питань відчуження часток у статутному капіталі та акцій, а також варіантів вирішення потенційних корпоративних конфліктів, зокрема патових (тупикових) ситуацій (50 % / 50 %) щодо управління компаніями, загрози розголошення конфіденційної інформації та конкуренції, а також питання щодо узгодження сфер відповідальності учасників товариства за розвиток компанії з початку її створення.

Таким чином, нині в Україні гарантією росту та допомоги для стартапів є використання договірних і корпоративних інстру-

менів, а саме засновницьких та корпоративних договорів, як домовленостей між засновниками та учасниками щодо вчинення дій або утримання від їх вчинення для реалізації своїх корпоративних прав, що можна використовувати у різних комбанаціях: 1) укласти змішаний договір, що містить елементи засновницького (партнерського) та корпоративного договору; 2) укласти засновницький договір з умовою подальшого укладення корпоративного договору з ряду визначених питань після створення товариства; 3) укласти засновницький договір до створення товариства та корпоративний договір після створення товариства, що не пов'язані між собою жодними умовами і укладені у силу певних обставин.

Звісно, існують й корпоративні договори, що укладаються між учасниками товариства виключно з метою реалізації корпоративних прав всередині підприємницької юридичної особи, але зміст таких договорів носить конфіденційний характер, якщо сторони не домовляться про інше, що прямо передбачено чинним корпоративним законодавством. Виняток становлять корпоративні договори, стороною у яких є держава, територіальна громада, державне або комунальне підприємство чи юридична особа, у статутному капіталі якої 25 і більше відсотків частки (акцій) прямо чи опосередковано належать державі або територіальній громаді. У такому разі зміст корпоративного договору оприлюднюється протягом 10 днів з моменту його укладення шляхом розміщення на веб-сайті відповідного органу державної влади, органу місцевого самоврядування та товариства (для акціонерного товариства – обов'язково, для товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю – ні). В інших випадках інформація про наявність корпоративного договору може міститися на веб-сайті товариства, але без розкриття змісту цього договору.

Разом з тим, згідно загальних засад договір є підставою виникнення цивільних прав і обов'язків, що закріплено у ст. 11 ЦК України [7]. В. В. Луць зазначав, що договір є підставою виникнення цивільно-правового зобов'язання, у зв'язку з чим зміст цього зобов'язання розкривається через права та обов'язки учасників, визначені умовами договору [3, с. 299]. Тому, щоб цивіль-

но-правовий договір був дійсним регулятором взаємовідносин його учасників (сторін), в ньому повинні бути чітко сформульовані умови (пункти), які з достатньою повнотою та несуперечністю одна одній розкривають зміст договору і цілі (мету) його укладення [3, с. 302].

Згідно ч. 1 ст. 628 ЦК України зміст договору становлять умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, та умови, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства [7]. Зміст – це сукупність елементів, процесів, зв'язків, які становлять даний предмет або явище [3, с. 299]. В. В. Луць вказував на те, що зміст договору, тобто сутність передбачених у ньому умов, завжди визначається угодою сторін. Проте, воля і волевиявлення учасників договору формується насамперед під впливом приписів норм цивільного права, які містять абстрактну модель взаємовідносин сторін. Договір же є індивідуальним правовим актом, у якому абстрактна модель стосунків осіб, окреслена у загальних рисах у законі, наповнюється конкретним змістом, набуває своєї «плоті» і «крові» [3, с. 301].

У контексті визначення змісту корпоративного договору варто враховувати умови, що погоджені на розсуд сторін, а також умови, що не суперечать загальним засадам цивільного законодавства та відповідають нормативним положенням спеціальних законів. Адже відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [2] та ч. 1 ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» [1] корпоративним є договір, за яким учасники (акціонери) товариства зобов'язуються реалізовувати свої права та повноваження певним чином або утримуватися від їх реалізації. У спеціальних нормативних актах міститься вказівка про те, що корпоративний договір може укладатися щодо прав учасників (акціонерів), якими вони наділені по відношенню до товариства і які йменуються корпоративними правами. Втім словосполучення «певним чином» вказує на право визначати умови корпоративного договору на розсуд їх сторін з урахуванням загальних засад цивільного законодавства та приписів, обмежень чи заборон, визначених положеннями спеціальних законів. У зв'язку з цим корпоративний договір виступає інди-

відуальним регулятором, що наповнюється конкретним змістом внаслідок домовленості сторін щодо умов договору.

За ч. 1 ст. 638 ЦК України договір є укладеним, якщо сторони досягли згоди з усіх істотних умов договору. Істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначені законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди [7]. У ст. 7 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та ст. 29 Закону України «Про акціонерні товариства» не міститься положень, які б прописували істотні умови корпоративного договору, без яких такий договір можна було б вважати неукладеним. Для прикладу, хоча у нормах спеціальних законів й міститься вказівка, що строк дії корпоративного договору визначається в договорі, тим не менш не передбачено жодних положень про те, що ця умова є істотною.

Таким чином, варто підкреслити, що умови корпоративного договору про оплатність / безоплатність, про додаткових сторін та про строк дії договору не визначаються істотними умовами у положеннях спеціального законодавства про підприємницькі товариства. Тобто з норм спеціальних законів не впливає фіксації наявності умов, що визначені законом як істотні або є обов'язковими для укладення договорів даного виду. Тому варто взяти за основу загальні положення про договір, що визначені ЦК України, та вказати, що істотними умовами, завдяки яким корпоративний договір можна вважати укладеним, є умови про предмет договору та усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін було досягнуто згоди.

Звісно, в даному аспекті варто враховувати й загальні положення про співвідношення в договорі умов, визначених на розсуд сторін (т.зв. «ініціативних умов»), та умов, які є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства [6]. У зв'язку з цим слід звернутись до загальних положень про співвідношення актів цивільного законодавства та договору, закріплених у ст. 6 ЦК України. Так, відповідно до ч. ч. 2, 3 ст. 6 ЦК України [7] існують такі правила врегулювання суспільних відносин у дого-

ворі, що передбачений актами цивільного законодавства, а саме: 1) сторони мають право врегулювати у договорі свої відносини на власний розсуд певним чином та відступити від цих актів; 2) сторони зобов'язані враховувати наявність у нормі закону заборони про неможливість відступити від цих актів; 3) сторони зобов'язані враховувати обов'язковість положень актів цивільного законодавства, що впливає з їх змісту або із суті відносин між сторонами. Зазначені приписи варто враховувати при укладенні корпоративного договору на момент досягнення домовленостей між сторонами про істотні та звичайні умови договору.

Окрім того, варто брати до уваги й положення установчих документів підприємницького товариства, що хоча не є актами цивільного законодавства, але є актами локальної правотворчості. Статут товариства може містити певні обмеження та заборони у частині способів реалізації корпоративних прав учасників товариства, оскільки значна частина нормативних положень носить диспозитивний характер із вказівкою на право врегулювати корпоративні відносини між учасниками та підприємницьким товариством у інший спосіб, відмінний від того, що визначений законом.

Разом з урахуванням певних обмежень варто застосовувати й принцип свободи договору, що закріплено у ч. 1 ст. 627 ЦК України, відповідно до якої сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості [7].

Сприймаючи правову роль корпоративного договору, як індивідуального регулятора корпоративних відносин, що зумовлює певні зобов'язання між учасниками щодо визначення способів та умов реалізації корпоративних прав, варто враховувати право сторін врегулювати у цьому договорі свої відносини на власний розсуд певним чином чи відступити від цих актів, за винятком наявності обмежень чи заборон, що закріплені актами цивільного законодавства та / або актами локального правотворення, або впливають із суті відносин між сторонами.

У зв'язку з цим регулятивна функція корпоративного договору проявляється у правовому впливі, що виражається у вста-

новленні сторонами договору обов'язкових для них правил поведінки, наданні прав і накладенні юридичних обов'язків на них, як суб'єктів права, щодо визначених ними способів реалізації корпоративних прав як об'єкта цивільних прав. При цьому корпоративний договір хоча й може укладатися вільно на власний розсуд між сторонами, але з урахуванням вимог актів цивільного законодавства та локальної правотворчості, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості, а а також вимог, що впливають із суті відносин між сторонами.

Висновки. Беручи за основу науковий підхід, згідно якого корпоративними є тільки ті відносини, що виникають між учасниками та юридичною особою після створення останньої щодо виникнення, зміни та припинення корпоративних прав, основною підставою виникнення зобов'язань у корпоративних відносинах визначено корпоративний договір. На підставі аналізу цивілістичних засад чинності правочину та умов укладення договору доведено, що регулятивна функція корпоративного договору проявляється в можливості укладення цього договору за волевиявленням учасників підприємницьких товариств шляхом досягнення згоди щодо істотних умов договору, як індивідуального регулятора корпоративних відносин, що зумовлює певні зобов'язання між учасниками щодо визначення способів та умов реалізації корпоративних прав, з урахуванням вимог актів цивільного законодавства та локальної правотворчості, звичаїв ділового обороту, вимог розумності, справедливості та вимог, що впливають із суті відносин між сторонами договору.

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 року № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text>
2. Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» 6 лютого 2018 року № 2275-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 13, ст.69. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#top>
3. Луць В. В. До питання про сутність і зміст цивільно-правового договору. Володимир Васильович Луць. Служу пером своїй Вітчизні. Вибрані праці. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності. К.: НДІ приватного пра-

ва і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2013. С. 289 – 303.

4. Луць В. В. *Договір як регулятор цивільних відносин. Володимир Васильович Луць. Служу пером своїй Вітчизні. Вибрані праці. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної і громадської діяльності. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України. 2013. С. 281 – 288.*
5. Луць В. В. *Засновницький договір господарського товариства як передумова (підстава) виникнення корпоративних правовідносин. Корпоративні правочини: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 вересня 2013 року. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. С. 3 – 8.*
6. Луць В. В., Луць А. В. *Договір у регулюванні корпоративних відносин. Вдосконалення правового регулювання корпоративних відносин в сучасних умовах: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2010. С. 8 – 16.*
7. *Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>*

Sishchuk L. V. Agreement as a regulator of corporate relations

The article examines the general civil principles of the regulation of corporate relations on the basis of the agreement, taking into account the scientific views and ideas expressed in the works of the famous Ukrainian civilist academician Volodymyr Luts.

According to the Scientist's approach, the founding agreement is a type of agreement on joint activity, which has legal significance until the creation of the entrepreneurial company. However, corporate relations are only relations that arise between participants and a legal entity after the creation of the latter as an independent legal entity. In this regard, it has been proven that the construction of a civil law agreement after the registration of a business legal entity, which would directly or indirectly affect the regulation of corporate relations, was absent until recently or changed into a different legal form - a founding document. Currently, the regulator of corporate relations is the corporate agreement, which is specified in the Law of Ukraine «On Limited and Additional Liability Companies» and in the new Law of Ukraine «On Joint-Stock Companies».

In most cases, a corporate agreement is of a mixed nature, which is due to the combination of elements of various agreements in the terms of a corporate agreement and, for example, an agreement of sale, gift, pledge of corporate rights, etc. Moreover, in the modern conditions of legal reality, with the help of the construction of a corporate

agreement, the issues of business startups that require the fixation of individual agreements are solved precisely within the framework of the agreement, and not the founding document. Therefore, the use of contractual and corporate instruments, namely founding and corporate agreements, as regulators of corporate relations, are used in the following combinations: 1) a mixed agreement containing elements of a founding (partnership) and corporate agreement; 2) the founding agreement with the condition of further conclusion of the corporate agreement; 3) the founding agreement before the establishment of the company and the corporate agreement after the establishment of the company, which are not connected by any conditions.

Based on the analysis of the influence of civil principles on the legal essence of a corporate agreement as a deed, it is argued that a corporate agreement is concluded by the participants of an entrepreneurial partner with the appropriate amount of civil capacity, according to a free expression of will that corresponds to their internal will, and is directed to legal consequences in the form of an outline of implementation methods corporate rights. Based on the analysis of the terms of the conclusion of the agreement, it has been proven that the regulatory function of the corporate agreement is manifested in the possibility of concluding this agreement by reaching an agreement on the essential terms of the agreement, taking into account the requirements of acts of civil legislation and acts of local law-making, customs of business turnover, requirements of reasonableness, fairness and requirements arising from the essence of the relationship between the parties to the contract. The essential conditions under which a corporate agreement can be considered concluded are the conditions on the subject of the agreement and all those conditions on which an agreement was reached at the request of at least one of the parties.

Keywords: agreement, corporate relations, corporate rights, founding agreement, agreement on joint activities, corporate agreement, content of the agreement, essential conditions, subject of the agreement, form of the agreement.

Сішук Л. В. Договір як регулятор корпоративних відносин

У статті розглянуто загальні цивілістичні засади регулювання корпоративних відносин на підставі договору з урахуванням наукових поглядів та ідей, висловлених у працях відомого українського цивіліста академіка Володимира Луця.

Згідно наукового твердження Вченого засновницький договір є різновидом договору про спільну діяльність, що відіграє правове значення до моменту створення господарського товариства. Втім корпоративними відносинами є тільки відносини, що виникають між учасниками та юридичною особою після створення останньої, як самостійного суб'єкта права. У зв'язку з цим доведено, що конструкція цивільно-правового договору після реєстрації підприємницької юридичної особи, що впливала б на регулювання корпоративних відносин, донедавна була відсутня або видозмінювалася у іншу правову форму – установчий документ. Нині регулятором корпоративних відносин є корпоративний договір, про що зазначено у Законі України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» і у новому Законі України «Про акціонерні товариства».

Корпоративний договір у більшості випадків носить змішаний характер, що зумовлено поєднанням елементів різних договорів в умовах корпоративного договору, наприклад, договору купівлі-продажу, дарування, застави корпоративних прав тощо. Більше того, в сучасних умовах правової реальності за допомогою конструкції корпоративного договору вирішуються питання стартапів бізнесу, що потребують фіксації індивідуальних домовленостей саме в межах договору, а не установчого документа. Тому використання договірних і корпоративних інструментів, а саме засновницьких та корпоративних договорів, як регуляторів корпоративних відносин, застосовуються у наступних комбінаціях: 1) змішаний договір, що містить елементи засновницького (партнерського) та корпоративного договору; 2) засновницький договір з умовою подальшого укладення корпоративного договору; 3) засновницький договір до створення товариства та корпоративний договір після створення товариства, що не пов'язані між собою жодними умовами.

На основі аналізу впливу цивілістичних засад на правову сутність корпоративного договору, як правочину, аргументовано, що корпоративний договір вчиняється учасниками підприємницького товариства з відповідним обсягом цивільної дієздатності, за вільним волевиявленням, що відповідає їх внутрішній волі, та спрямовується на правові наслідки у вигляді окреслення способів реалізації корпоративних прав. На підставі аналізу умов укладення договору доведено, що регулятивна функція корпоративного договору проявляється в можливості укладення цього договору шляхом досягнення згоди щодо істотних умов договору з урахуванням вимог актів цивільного законодавства та актів локальної правотворчості, звичаїв ділового обороту, вимог розумності, справедливості та вимог, що впливають із суті відносин між сторонами договору. Істотними умовами, завдяки яким корпоративний договір можна вважати укладеним, є умови про предмет договору та усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однією із сторін було досягнуто згоди.

Ключові слова: договір, корпоративні відносини, корпоративні права, засновницький договір, договір про спільну діяльність, корпоративний договір, зміст договору, істотні умови, предмет договору, форма договору.